

*Олена Миронюк
студентка Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*

ДОЛЯ ОСОБИСТОЇ КОЛЕКЦІЇ ІКОН АРХІМАНДРИТА ПОРФИРІЯ УСПЕНСЬКОГО

У статті розглядається історія колекції візантійських ікон з Музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, що раніше належали архімандриту Порфірiю Успенському.

Ключові слова: живопис, ікони, колекція, Музей західного і східного мистецтва, Порфірiй Успенський.

В статье рассматривается история коллекции византийских икон из Музея искусств имени Богдана и Варвары Ханенко, ранее принадлежавших архимандриту Порфирию Успенскому.

Ключевые слова: живопись, иконы, коллекция, Музей западного и восточного искусства, Порфирий Успенский.

The paper analyses the history of Byzantine icons from Bogdan and Varvara Khanenko Museum of Art which earlier belonged to Bishop Porphyrius.

Keywords: pictorial art, icons, collection, Museum of Western and Oriental Art, Porphyrius Uspenski.

Порфірiй Успенський

У художніх музеях нашої країни зберігаються чудові твори мистецтва різних народів та епох. Чудовим прикладом є музей західного та східного мистецтва, створений 1919 року на основі приватної збірки Богдана та Варвари Ханенків. У музеї два відділи – західноєвропейського та східного мистецтва [6, с. 1].

Відділ західноєвропейського мистецтва відкривається показом творів середньовічного мистецтва. Особливий інтерес становлять візантійські енкаустичні ікони VI–VII ст. [4, с. 20].

Ікони «Іоанн Предтеча», «Богоматір з немовлям», «Святі Сергій та Вакх», «Мученик та мучениця» належать до особистої колекції архімандрита Порфірiя Успенського – магістра богослов'я, доктора еллінської словесності, історика, етнографа, сходознавця, славіста, археографа, текстолога, богослова, археолога, мандрівника, прочанина та колекціонера, одного з найяскравіших представників російського православного вченого чернецтва

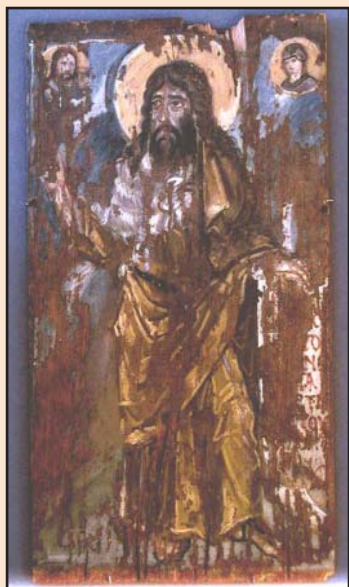

[2, с. 332–339]. Порфирій Успенський був одним з перших, хто почав систематично колекціонувати пам'ятки мистецтва християнського Сходу.

Основні інтереси архімандрита Порфирія перебували у сфері наукових занять. Завдяки багаторічному перебуванню в Єрусалимі та численним подорожам він став одним з найбільших знавців православною Сходу свого часу. Не маючи спеціальної історичної освіти, він набував кваліфікацію самостійно, під час занять у бібліотеках, архівах, при відвідуванні святих місць, пам'яток зодчества, епіграфіки, образотворчого мистецтва [5, с. 4–5].

Архімандрит Порфирій склав унікальну колекцію пам'яток іконопису, єдину в своєму роді в Російській імперії і, безсумнівно, видатного світового значення [3, с. 221].

У період перебування Порфирія в Києві його колекція, зокрема ікони, була добре відома й доступна для відвідувачів подібно домашньому музею. У своєму заповіті архімандрит Порфирій виявив бажання залишити свою колекцію в Києві.

Іоанн Предтеча

У серпні 1885 року, після його смерті, сорок дві ікони, придбані на Синаї, у Єрусалимі та на Афоні, були передані його духовником, настоятелем московського Данилова

монастиря, архімандритом Амфілохієм в ЦАМ при Київській духовній академії [5].

Але в 1940 році чотири ікони воскового живопису були передані з Музею Києво-Печерської лаври в Київський музей західного і східного мистецтва, на прохання тодішнього директора цього музею В.Ф. Овчинникова.

Богоматір з немовлям

Незважаючи на те, що в 1942 році Київський музей західного та східного мистецтва пограбували за особистим наказом Еріха Коха, ікони не були втрачені [7, с. 204]. Оскільки найцінніша частина зібрання Музею західного і східного мистецтва (у тому числі ікони) була евакуйована з Києва – спочатку до Дніпропетровська, а потім до Уфи в Башкирський художній музей ім. М.В. Нестерова [1]. Після закінчення війни ікони повернулися в Музей західного і східного мистецтва (нині – Музей мистецтва імені Богдана і Варвари Ханенків), де вони зберігаються й донині.

Отже, створена 2004 року експозиція візантійських ікон, яка представлена у музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, є унікальною у своєму роді. Адже до неї входять виняткові шедеври візантійського мистецтва, які дуже рідко можна зустріти. Зокрема, це ікони «Іоанн Предтеча», «Святі Сергій та Вах», «Бого-

Святі Сергій та Вакх

матір з немовлям» і «Мученик та мучениця» – найбільш давні з усіх відомих християнських ікон, які збереглися до наших днів. Вони були створені задовго до розділення церков, тому їх духовний зміст є об'єднуючим для всього християнського світу. А оскільки доля решти колекції ікон архімандрита Порфирія, що залишалися в музеї Києво-Печерської лаври, невідома, ці експонати мають надзвичайну цінність для вивчення не лише візантійського живопису, а й діяльності самого Порфирія Успенського.

Література

1. Білокін С.І. Поліна Кульженко. Німецька окупація [Електронний ресурс] // Історик України. Персональний сайт. – Режим доступу : bilokin.name/Bio/Memoirs/Kulzhenko/NaziOccupation.html. – Прим. 48.
2. Дмитриевский А. Поминки преосвященного Порфирия Успенского и профессора Московской духовной академии И.Д. Мансветова (краткий очерк учено-литературной деятельности их) // Труды КДА. – 1886. – Март.
3. Епископ Порфирий (Успенский) и его путешествие по Италии // Епископ Порфирий (Успенский). Святые земли Итальянской (из путевых записок 1854 года). – М., 1996.
4. Киевский музей западного и восточного искусства : фотопутеводитель / авт.-сост. В.Е. Афанасьева, Э.Н. Писковая, З.П. Рябикина, общ. ред. Е.Н. Рославец. – К. : Мистецтво, 1981. – 127 с.
5. Кончин Е.В. Эти неисповедимые судьбы [Текст] : научно-популярная литература. – М. : Молодая гвардия, 1990.
6. Овчинников В.Ф. Київський державний музей західного та східного мистецтва / О.В. Крижиницький, Н.П. Рипська, Ф.М. Штітельман. – К. : Мистецтво, 1964. – 70 с.
7. Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / [І.К. Патриляк, М.А. Боровик]. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. – 590 с.